

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA TARJIMANING YANGI VAZIFALARI VA MADANIYATLARARO MULOQOT

Nurullayeva Sarvinoz Ravshanbek qizi,

O'zDJTU, Tarjimonlik fakulteti

TING-2508 guruh talabasi

Muzaffarov Ulugbek,

Toshkent shahar Yakkasaroy tumani 73-sonli maktab

6- "A" sinf o'quvchisi

Ilmiy rahbar: PhD, dotsent E.T.Tursunnazarova

Annotatsiya: Ushbu maqolada globalizatsiya jarayonlarining jadallashuvi sharoitida tarjimon kasbining yangi vazifalari, madaniyatlararo muloqotda tarjimaning o'рни va funksional o'zgarishlari tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida madaniy kompetensiyaning kuchayishi, globallashuvning lingvokulturologik oqibatlarini, raqamli muhitning tarjimaga ta'siri hamda sun'iy intellekt vositalari bilan integratsiya kabi masalalar yoritiladi. Tadqiqot davomida Nida, Baker, Wierzbicka, Bassnett kabi olimlarning ilmiy qarashlariga tayaniladi.

Kalit so'zlar: globalizatsiya, madaniyatlararo muloqot, tarjima, lingvokulturologiya, AI tarjima, raqamli globallashuv.

NEW FUNCTIONS OF TRANSLATION AND INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Nurullayeva Sarvinoz Ravshanbek qizi,

The student of the group

TING-2508 of the faculty of TRANSLATION, UzSWLU

Muzaffarov Ulugbek,

The pupil of the class 6 "A" of the secondary school № 73,

Tashkent, Yakkasaray

Scientific supervisor: PhD, associate prof. E.T.Tursunnazarova

Annotation: This article examines the transformation of translation functions in the context of globalization and the growing need for effective intercultural communication. The study analyzes how global cultural interaction, digital technologies, and AI-based translation tools reshape the translator's role, emphasizing cultural mediation, contextual adaptation, and communicative efficiency. The research draws on key theoretical perspectives from Bassnett, Baker, Nida, and Wierzbicka, highlighting that translation today serves as a central mechanism for facilitating global dialogue and cultural exchange. The article concludes that translators must acquire new competencies, including digital literacy and intercultural awareness, to meet the demands of the rapidly evolving linguistic landscape.

Keywords: globalization, translation studies, intercultural communication, linguistic mediation, cultural transfer, digital translation, AI-based translation, localization

НОВЫЕ ФУНКЦИИ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Нуруллаева Сарвиноз Равшанбек кизи,

Студентка группы TING-2508,

факультета перевода УзГУМЯ, Ташкент

Музаффаров Улугбек,

Ученик класса 6-А, средней школы № 73,

Ташкент, Яккасарай

научный руководитель: PhD, доцент Э.Т.Турсунназарова

Аннотация: В статье рассматривается трансформация функций перевода в условиях глобализации и возрастающая потребность в эффективной

межкультурной коммуникации. Анализируется влияние глобального культурного взаимодействия, цифровых технологий и переводческих инструментов на основе искусственного интеллекта на роль переводчика, акцентируя внимание на культурном посредничестве, контекстуальной адаптации и коммуникативной эффективности. Исследование опирается на теоретические работы Баснетт, Бейкер, Ниды и Вежбицкой, подчеркивая, что перевод сегодня выступает ключевым механизмом обеспечения глобального диалога и культурного обмена. В заключение отмечается, что современный переводчик должен обладать новыми компетенциями, включая цифровую грамотность и межкультурную осведомлённость, чтобы соответствовать требованиям стремительно меняющейся языковой среды.

Ключевые слова: глобализация, переводоведение, межкультурная коммуникация, лингвистическое посредничество, культурный трансфер, цифровой перевод, перевод на основе ИИ, локализация

Globalizatsiya jarayoni jamiyatning barcha sohalarida, jumladan, tarjima faoliyatida ham keng qamrovli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy lingvistik muhitda tarjima nafaqat tilni kod sifatida almashtirish, balki madaniy mazmunni yetkazish, globallashtirgan dunyoda turli madaniyat vakillari o'rtasida samarali muloqotni tashkil etish vazifasini ham bajaradi. Bassnettning ta'kidlashicha, "tarjima global madaniy oqimlarni harakatga keltiruvchi eng muhim kommunikativ mexanizmlardan biridir"¹.

Shu bois globalizatsiya davrida tarjimonning roli va funksiyalari o'zgarmiqda: endilikda u lingvistik vositachi emas, balki madaniyatlararo vositachi, mediatsiya jarayonining faol ishtirokchisiga aylanmoqda.

Globalizatsiya ta'sirida tarjimaning dolzarbligi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Nida² tarjimada ekvivalentlikning mazmuniy mohiyatini ochib bergan

¹ S. Bassnett, Translation Studies. 4th edition. London: Routledge, 2014.

² E. Nida. Toward a Science of Translating. Leiden: Brill, 1964.

bo'lsa, Baker³ tarjima jarayonining madaniy kontekstga bog'liqligini asoslaydi. Wierzbicka⁴ madaniy semantika orqali "tarjima - madaniyatlararo farqlarni anglash vositasi" ekanini ta'kidlaydi. Venuti⁵ esa tarjimada "shaffoflik illyuziyasi"ning global madaniyat uchun xavfli ekanini qayd etadi.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlar tarjimada sun'iy intellektning roli⁶, globallashuvning lingvistik oqibatlari⁷ va mediatsiya kompetensiyasi⁸ kabi yo'nalishlarga e'tibor qaratadi.

Globalizatsiya insonlar, davlatlar, iqtisodiy va madaniy tizimlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni kuchaytirib, tarjimaning yangi funksiyalarini shakllantirmoqda. Avvalgi yillarda tarjima ko'proq lingvistik ekvivalenti topish jarayoni sifatida qaralgan bo'lsa, bugungi kunda u quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Madaniy vositachilik: Tarjimon "madaniyatlararo ko'prik" vazifasini bajaradi. Wierzbicka⁹ ta'kidlaganidek, "tarjima madaniy unikalilikni anglash oynasidir".
2. Global kommunikatsiyani muvofiqlashtirish, ya'ni multimadaniyatli auditoriyalar o'rtasida to'g'ri muloqotni ta'minlash.
3. Raqamli kontentni moslashtirish - Lokalizatsiya, subtitrlar, media tarjima, internet kontenti tarjimasi.
4. Strategik mediatsiya, ya'ni tarjimon faqat tarjima qilmaydi, u muloqot kontekstini boshqaradi. Venuti¹⁰ tarjimonning "ko'rinishi" globalizatsiya sharoitida muhimligini ta'kidlaydi.

Global madaniy axborot oqimi kuchaygani sayin tarjima madaniyatlararo muloqotning bosh omiliga aylandi. Tarjima nafaqat til birligi, balki:

³ M. Baker, *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge, 1992.

⁴ A. Wierzbicka. *Understanding Cultures Through Their Key Words*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

⁵ L. Venuti. *The Translator's Invisibility*. New York: Routledge, 2008

⁶ D. Kenny. *Machine Translation and Human Creativity*. London: Routledge, 2022.

⁷ A. Pym, A. *Exploring Translation Theories*. London: Routledge, 2010.

⁸ M. Byram. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

⁹ A. Wierzbicka. *Understanding Cultures Through Their Key Words*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

¹⁰ L. Venuti. *The Translator's Invisibility*. New York: Routledge, 2008.

- mentalitet,
- konsptosfera,
- madaniy kod,
- xalq dunyoqarashi singari madaniy qatlamlarni ham o‘z ichiga oladi.

Byram¹¹ “madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya”ni xalqaro muloqotning asosiy omili sifatida ko‘rsatadi. Tarjimon endilikda aynan shu kompetensiyani amaliyotga joriy qiluvchi mutaxassisdir. Misol uchun aytish mumkinki, ingliz tilidagi “privacy”, “individualism”, “personal space” kabi tushunchalar o‘zbek madaniyatida to‘liq ekvivalenti bo‘lmagan milliy-madaniy konseptlar hisoblanadi. Bunday hollarda tarjimon semantik emas, pragmatik ekvivalentlikni ta’minlashi lozim.

Bugungi kunda tarjima jarayonida sun’iy intellekt texnologiyalarining qo‘llanilishi kengayib bormoqda. AI tarjimonning raqibi emas, balki yordamchi vositaga aylanmoqda.

AI ta’sirining asosiy jihatlari:

1. Avtomatik tarjima vositalari keng qo‘llanishi

(DeepL, Google Translate, ChatGPT).

2. Korpus lingvistikasi asosida tahlil qilish

Terminlar, kollokatsiyalar, stilistik moslikni aniqlash.

3. Lokalizatsiya jarayonining avtomatlashtirilishi

4. Tarjimon malakasini oshirish uchun onlayn texnologiyalar: elektron lug‘atlar, sun’iy intellekt asosidagi glossariylar.

Kenny¹² fikricha, “AI asosidagi tarjima texnologiyalari tarjimon kompetensiyasini kengaytiruvchi omil, ammo uni almashtiruvchi hodisa emas”.

Globalizatsiya sharoitida tarjimon quyidagi kompetensiyalarga ega bo‘lishi zarur:

- lingvistik kompetensiya

¹¹ M. Byram. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

¹² D. Kenny. Machine Translation and Human Creativity. London: Routledge, 2022.

- madaniyatlararo mediatsiya kompetensiyasi
- raqamli savodxonlik
- media va internet matnlari bilan ishlash malakasi
- AI vositalaridan foydalanish ko'nikmalari

Yevropa tarjimon kompetensiyasi modeli (EMT, 2022) ham ushbu talablarni zamonaviy tarjimon uchun asosiy ko'nikmalar sifatida belgilaydi.

Globalizatsiya sharoitida tarjima insoniyatning global kommunikatsiya tizimida markaziy o'rin tutadi. Tarjimonning vazifasi faqat matnni bir tildan ikkinchi tilga ko'chirish emas, balki madaniy kodlarni sharhlash, xalqaro muloqotni muvofiqlashtirish, raqamli muhitda adekvat kommunikatsiyani ta'minlashdan iborat.

Sun'iy intellekt texnologiyalari esa tarjimonning faoliyatini tezlashtiruvchi, uning kompetensiyalarini kengaytiruvchi vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Tarjima jarayonining mazmuni, funksiyasi va metodologiyasi global o'zgarishlar ta'sirida yangicha ko'rinishda shakllanmoqda.

REFERENCES:

1. M. Baker, *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge, 1992.
2. S. Bassnett, *Translation Studies*. 4th edition. London: Routledge, 2014.
3. M. Byram. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
4. D. Kenny. *Machine Translation and Human Creativity*. London: Routledge, 2022.
5. E. Nida. *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964.
6. A. Pym, A. *Exploring Translation Theories*. London: Routledge, 2010.
7. L. Venuti. *The Translator's Invisibility*. New York: Routledge, 2008.
8. A. Wierzbicka. *Understanding Cultures Through Their Key Words*. Oxford: Oxford University Press, 1997.